

РОЗДІЛ І

Ніч. Уже немолодий чоловік у великій кімнаті. Навколо ліхтарі й лампи, смолоскипи в тримачах, гарний стіл, великі вікна, зачинені віконницями, затінені картини на стінах. Він не сам. Попри це його думки постійно повертаються в ті часи, коли він був ще справді молодим. Ми всі так робимо. Нас відносить туди запах, голос, ім'я, людина, що нагадує когось знайомого...

Зараз щось відбувається, але з'являється затримка, пауза в круговерті людей, що приходять і йдуть, а вночі минуле ближче.

Він думає про історію з тих часів, коли вивчав світ і своє місце в ньому. Не може розповісти всього, та й не розповідатиме. Ми бачимо лише відблиски історії, навіть власної. Вона не цілком наша – у спогадах, у записах, у її прослуховуванні чи читанні. Можемо повернути собі тільки частину минулого. Іноді цього досить...

* * *

Моряки кажуть, що дощ сумує за хмарою, навіть якщо падає крізь світло чи темряву в море. Так і я сумую за нею, поки падаю крізь життя, час, хаос наших часів. Іноді вона мені все ще сниться, але ніщо не додає цим снам ні ваги, ні цінності, це тільки я і те, чого мені хотілося б. Це лише туга.

ТУ ОСІНЬ я дуже добре пам'ятаю. Було б дивно, якби не пам'ятав, адже вона штовхнула мене на інший шлях, не той, що я думав. Вона змінила дугу моїх днів, як міг би сказати Гуаріно. Я запросто міг померти. Тоді дуги взагалі не було б. Ще довго після того в моїй уяві поставали образи ножів. Того, який я носив зі собою; того, який використали швидше.

Я завдячую життям Морані ді Россо. Ставлю свічки в пам'ять про нього. Він був доброю людиною; думаю, справедливо сказати,

що всі друзі Гуаріно мали б бути такими. Морані був головним управителем палацу в Майлазії. Він узяв мене за рекомендацією Гуаріно. Тому я і був у палаці тієї ночі, коли графа Уберто, на прізвисько Тварюка, убила дівчина.

Варто зауважити, що хоч я і навчався у школі Гуаріно, та мій батько не мав ніякого титулу. Коли Гуаріно, на мою думку, найкращого чоловіка нашого часу, запросили відкрити школу при дворі в Авензі, він поставив умову: мати змогу приймати кількох учнів нижчого походження, розумних і перспективних, які навчатимуться разом із синами і доньками знаті.

Так мене взяли. Мій батько працював кравцем у Серессі. Мені не соромно про це говорити. Я знаю, ким він був, ким був я і ким я є тепер. Мене помітив священник із храму в нашому районі біля великого каналу. Він твердив, що мені притаманна швидкість реакції, що я добре сформований і вихований молодий чоловік, легко опанував грамоту і лічбу.

Кравці в Серессі (та і в інших містах) таки мають певний статус. Вони заходять у домівки та приватні покої важливих людей, розмовляють з ними під час примірок, дізнаються про їхні потреби (не лише в одязі), іноді сприяють їхньому задоволенню. У наші дні публічна видимість має значення. Мабуть, як і завжди.

За заохоченням священника батько розповів про мене одному зі своїх постійних клієнтів, членові Ради дванадцяти, пізніше священник написав цьому чоловікові листа, і... все закрутилося. Пам'ятаю маму того ранку, коли я пішов, – вона врятувала від kota жовту пташку. Відігнала kota, а тоді обернулася і обійняла мене на прощання. Не знаю, чи вона плакала, але якщо й так, то вже після того, як я пішов.

Я провів сім років з Гуаріно в Авензі. Тепер у дворі, перед кімнатами, де була школа, стоїть його погруддя. Школу вже давно закрили. Гуаріно не стало, не стало й мого батька (упокой, Джаде, його душу), нема вже багатьох важливих для мене людей. Так буває, якщо прожити досить довго.

У тій школі в Авензі я прожив своє дитинство. Там його і залишив. Я навчився писати майстерно, а не просто грамотно. Говорити вишукано в порядному товаристві та вести дискусії з розумінням справи. Управлятися зі зброєю та новими способами ведення

бухгалтерії. Співати (щоправда, не так майстерно), їздити верхи та обходитися з кіньми – це стало моєю радістю в житті.

Я навчився правильно звертатися до вищих за статусом, рівних собі та людей нижчого походження, до того ж робити це принаймні з ілюзією легкості. Мене навчили дечого з історії Батіари та подій того часу – хоч про останні з нами говорили обережно, адже про певні речі не говорять, навіть у школі. Ближче до закінчення навчання я допомагав із молодшими учнями і не дуже поспішав покинути те захищене місце.

Дехто з нас навчився читати тексти стародавніх. Ми дізналися про Сарантій на Сході, Місто Міст, яким воно було тисячу років тому, яке воно тепер, як зорепоклонники ашарити загрожували йому в наш час. Чули історії про імператорів і колісничих.

Мови та історії минулого, а також доступ до коней у палаці Авенгі значною мірою спричинилися до того, що я залишався зі своїм учителем довше, ніж більшість учнів. А ще – любов до нього.

Я вже було почав думати про те, щоб стати книготорговцем і палітурником вдома, у Серессі, де розвивалася торгівля, але Гуаріно сказав, що я годжуся служити при дворі, де зможу використати здобуті в нього знання. Вважав це частиною свого обов'язку – відправити чоловіків, а іноді жінок, у світ, щоб вони впливали, скеровували інших на кращий шлях у часи, коли жорстокі чоловіки правили і воювали в Батіарі та поза нею.

«Ще буде час робити й продавати книжки, – казав він, – якщо вирішиш, що хочеш саме цього. Але спочатку займи пост, на якому зможеш віддати хоч частину здобутого тут».

Він написав лист давньому товаришу – так у моєму житті з'явилися Морані ді Россо і Майлазія. Морані запропонував мені посаду при дворі. При дворі Тварюки.

Іноді ми самі робимо вибір, іноді його роблять за нас.

Я часто думав про те, яким було б моє життя, якби натомість повернувся в Серессу і відкрив книжкову крамницю чи приєднався до управління вже відкритою. Мій кузен Альвізо щойно її відкрив поруч зі ще однією біля менших каналів. Однак Альвізо не вчився у прославленій школі в Авензі. Такого подарунка йому в житті не дісталось. Отримані можливості – це відповідальність. Так нас учили.

Тож я поїхав до Майлазії. Завжди були і є поганці, що правлять більшими чи меншими містами-державами в Батіарі, але не думаю, що багато людей готові посперечатися, що Уберто з Майлазії належить до найгірших для свого часу.

Було, та й, мабуть, залишається цікаво, як порочні чоловіки захоплюють владу, а їх приймають і підтримують ті, ким вони правлять, коли натомість отримують дешицю миру. Якщо житниці повні, а мешканці ситі. Якщо війна не приносить під стіни голод. Уберто – чоловік, який запечатав ворога в бочці, щоб перевірити, чи побачить він, як виходить душа його в'язня, коли той помре.

Якщо чоловіків і жінок мають вбивати, ми волиємо, щоб це відбувалося деінде. Ми такі, навіть коли молимося. У роки, коли армії найманців піднімаються і спускаються пагорбами й долинами річок у боротьбі за міста-держави, які їх найняли, чи в набігах від свого імені, коли Верховний патріарх воює з однією половиною знаті та входить у змову з другою половиною, дехто вбачав у конфліктах між великими зручну, спокусливу нагоду розширити свою владу.

Села і міста руйнують розлючені, голодні солдати, а наступного року їх знову плюндрують. Настає голод, а з ним з'являються і хвороби. За часів тяжких випробувань досить сильний лідер (якого бояться), який убереже своє місто, отримає дозвіл на чимало порочних речей, що відбуваються в стінах його палацу.

Це не секрет. Уберто Майлазійський був широко відомий завдяки тому, що відбувалося в його покоях уночі, коли в нього був настрій. Ширилися історії про юнацькі тіла, які виносили з менших воріт палацу затемна, – мертві й понівечені. А добрі люди й далі йому служили, намагаючись примиритися з богом, як могли. Пошук душевної рівноваги. Мовчазна згода трапляється частіше, ніж її протилежність – наростання гніву та відторгнення. Вовки водяться й у вишуканих палацах, і в темних диких лісах.

У ті роки люди відсилали доньок подалі з Майлазії та поближніх господарств через те, яким був Уберто. Коли достатньо привабливих юнок не знаходили, до нього приводили юнаків.

Це всім відомо, як я вже казав. Ми про це чули в Авензі. Деякі учні в школі, вищого походження, ніж я, навіть жартували, що одна з привабливих сторін влади – це те, що тобі приводять

жінок (ніхто не жартував про хлопців, такий жарт був би доволі ризикованим). Щоправда, про *вбивства* не говорили, тільки про насолоди на одну ніч або й довше.

Уберто ніколи нікого не приводив більше ніж на одну ніч. Більшість із його гостей залишалися живі, йшли додому й навіть отримували грошову винагороду з огляду на те, що після такого дівчатам буде складно вийти заміж, а хлопців чекає сором.

Проте не всі виходили від нього живі. Не всі.

ПО-ПЕРШЕ, я міг померти тієї вітряної осінньої ночі, якби Морані не відправив мене по вино службовими сходами, коли надійшла звістка, що дівчина прибула.

Коли вночі когось приводили до графа, Морані сам займав пост біля дверей до покою Уберто. Наче не хотів покласти тягар ще на чийсь душу. Вочевидь робив так роками. У ті літо й осінь йому подобалося, коли я залишався з ним перед прибуттям та після нього, але не тоді, коли дівчину чи хлопця вели сходами вгору. Таке бувало вже тричі. Тієї ночі – учетверте. Я не вірю в сакральні числа, а лиш розповідаю історію так, як її пам'ятаю.

Біля графових дверей ми з Морані розмовляли про мудрість минулого. Я декламував вірші, коли він просив, тоді як Уберто робив за дверима свою справу. Іноді до нас долинали звуки. Обличчя Морані тоді ставало смутним, і я бачив у ньому й інші почуття. Здебільшого він просив, щоб я продовжував говорити, – про філософів, заповіді стриманості, завчену байдужість до колеса фортуни. Пив вино, яке я приносив, але ніколи не перебирав.

Він не міг захистити мене від розуміння, що відбувається, – лише від причетності до того, що когось привели. Але хотів, щоб після цього я залишався з ним. Можливо, йому було важко залишатися там самому. Можливо, він вважав, що мені варто дізнатися і про деякі темні сторони світу, а не тільки світлі. Певною мірою відтоді я вважав це властивістю Батіари нашого часу – мистецтво, філософія і тварюки. Якби я стояв поруч із ним, коли сходами поміж смолоскипів вели дівчину, якби вартові, що її привели, мене бачили там із ним, то мене, без сумніву, так само притягли б до відповідальності за те, що відбулося далі.

Але вони мене не бачили. Лише Морані був там, щоб тихо її привітати, провести через двері після ретельного обшуку на наявність якої-небудь зброї. Вартові вже провели обшук унизу, але, як головний управитель палацу, Морані ніс офіційну відповідальність біля цих дверей.

Однак я там був. І бачив її.

Я вже повернувся з пляшкою вина і стояв у тіні на чорних сходах так, що ні вартові, ні дівчина мене не бачили, а мені їх було видно. Тож побачив, хто вона. Зовсім не думав, що вона б мене пригадала, якби побачила, але вмить упізнав її. Не так багато часу минуло. І я одразу зрозумів, що щось не так.

Я нічого не зробив, нічого не сказав. А дозволив цьому статись.

Можна справедливо сказати, що смерть Морані ді Россо на моїй совісті. Я перед ним у великому боргу, він мені дуже подобався. Він був добрим чоловіком, мав малих дітей, а я впізнав жінку і все-таки дозволив статися тому, що сталося, включно з його стратою та розчленуванням на площі невдовзі після цього.

Я часто думав, що створений богом світ – принаймні в наш час – не дуже добрий до хороших людей. Не знаю, що це говорить про мене й моє життя.

Ми накопичуємо гріхи і провину, просто живучи день за днем, роблячи вибір, вирішуючи щось вчинити чи не чинити нічого. Мене судитимуть за його смерть. Є й інші.

Вона помітила обриси слуги в тіні інших сходів. Він щось тримав, мабуть, вино. Він неважливий. Важливо – мати стривожений вигляд перед управителем, але не такий переляканий, щоб наштотхнути на думку, що вона щось приховує. Пам'ятала, що варто вдати, наче ніяково почувується в одязі, який їй надіслали з палацу. Вони це обговорили, коли склали план, коли вона погодилася, попри те що Фолько чітко дав зрозуміти, що це лише думка, ідея. Він не міг їй наказувати. Звісно, ні. Казав, що цілком упевнений, що план спрацює.

Вона йому вірила. Він не відправив би її на смерть, не заради Майлазії. Насправді, нізачо не послав би. Смерті вона могла

уникнути, досягаючи того, чого він хотів. Вона для нього – зброя, жоден добрий командир не марнує зброї. Крім того, вона його племінниця.

Вона погодилася без вагань. За своїм характером не була схильна вагатися. Причин погодитися – чимало. Наприклад, Уберто Майлазійський викликав дітей і вбивав їх. Вона не була м'якою, не з такої родини, але Уберто... дратував її. Вона ніколи нікого не вбивала і сьогодні це усвідомлювала. Неважно було показати управителю свою тривогу. Вона справжня. Вона несміливо йому всміхнулася. Вона – добра актриса, саме тому корисна.

Управитель спокійно відрекомендувався. Перевірив, чи нема в неї зброї, так само як і вартові перед цим. Вони діставали задоволення; він обшукував з гідністю, але ретельно.

– Як тебе звати, дівчино? – спитав він.

Вона назвала ім'я, яке вони придумали, коли вона перебралась у господу біля мурів чотири місяці тому.

Пара, якій заплатили, щоб вони прикинулися її родичами, до яких вона приїхала після смерті матері, сьогодні звідти поїде. Власне, вони вже мали б бути в дорозі, якнайшвидше пересуватися в осінній темряві. Уся їхня надія – на хаос у палаці й місті, який затримає розслідування і переслідування, – не буде нікого з достатньою владою та розумінням, щоб віддати наказ.

Кінь з возом, що мав чекати на них, а також більше срібла, ніж вони коли-небудь бачили, – усе це частина угоди. Вони покидають господарство майже без нічого, залишають вогонь у печі, дим іде з комина, щоб не викликати підозр. Вони зважилися на великий ризик, але така ціна успіху в житті. Капітани Фолько добре вміли оцінювати людей і зробили правильний вибір. Адрія бажала цій парі удачі, але не марнувала часу на думки про них. Фортуна примхлива, а з вірою в неї були складні стосунки з різних причин.

– Він сьогодні у спокійному настрої, – мовив управитель.

Вона не знала, чи це правда, чи він просто хотів полегшити її страх. Вона кивнула і тихо спитала:

– Це добре, мій пане?

Він зітхнув. Вона бачила, що в нього болить серце через неї. Їй було байдуже. Попри все він таки відправляє її до того чоловіка.

Це не мало значення. У будь-якому разі – чи вона зробить те, по що прийшла, чи зазнає невдачі в цій кімнаті – цей чоловік, ді Россо, тепер у смертельній небезпеці. Хіба що зараз, під час обшуку...

Він нічого не знайшов. Жінка могла б помітити, хоч і малоймовірно, та й жінок тут немає.

У Фолько на службі був чоловік з Есперани з навичками, не дуже поширеними в Батіарі. Коли вона готувалася після отримання виклику, їй було страшно, але страх – це те, що людина опановує, він її не визначає. Фолько часто їм усім це повторював. Не варто заперечувати, що відчуваєш страх, ним потрібно управляти.

Вона старша, ніж молоденькі дівчатка, яким Уберто віддавав перевагу, і, ймовірно, зависока, але вродлива жінка, а таких у Майлазії залишилося небагато. Вона ніколи не ходила на базар, це було б надто помітно, занадто відверте запрошення, але й не ховалася від сусідів по господарству, а завжди є люди, які за кілька монет розкажуть вартовим палацу про підхожу дівчину. На це вони й розраховували. Якщо все продумати як слід, люди, зазвичай, доволі передбачувані. Це Фолько також постійно повторював.

Усе-таки ж чоловікові, який розповів вартовим, вона бажала жахливої смерті.

Звісно, це могла бути й жінка. Вона воліла так не думати, але хтозна... Люди страшенно бідні. Селян усюди експлуатували, нещадно обкладали податками, щоб ремісники й купці в містах виказували більше задоволення своїми правителями, а отже, становили меншу небезпеку. Навіть Фолько так чинив в Акорсі. Кілька додаткових монет у господарстві напередодні зими могли забезпечити дрова, їжу, зберегти чиєсь життя і чиїхось дітей.

Усі прагнули того, чого не мали; навіть таких простих речей, як хліб чи тепло. Гурчу, очільник ашаритів на Сході, хотів узяти Сарантій, Місто Міст. Вона прагла більшої свободи, ніж світ давав жінці. Дехто бажав любові.

Фолько хотів Майлазію. Це хід у затяжній грі проти старого противника, а не Уберто.